

УДК 378.016:792.8

DOI 10.31654/2663-4302-2020-PP-1-121-127

Ростовська Ю. О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музичної педагогіки та хореографії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ-ХОРЕОГРАФІВ У ПРОЦЕСІ МЕТОДИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Сучасна філософія мистецько-педагогічної освіти розглядає ідею гуманізації навчального процесу у закладах вищої освіти як провідну та наголошує на необхідності формування у майбутніх педагогів їх ціннісних орієнтацій, які є свідченням зрілості особистості, наявності у неї психологічної готовності до педагогічної діяльності. Високий рівень сформованості професійних якостей особистості педагога, повне розкриття його індивідуальних, потенційно-особистісних можливостей забезпечує активну педагогічну діяльність.

Будучи компонентом структури особистості, ціннісні орієнтації виявляються в діяльності людини як певні ієрархії переваг, що їх людина надає матеріальним, соціальним і духовним цінностям. Соціальні цінності виступають для викладача хореографії як стратегічні цілі його педагогічної діяльності, впливають на зміст і спрямованість його потреб, мотивів, інтересів.

Метою методичної підготовки майбутніх педагогів-хореографів є формування основ їх професійної культури, здатності оперувати знаннями й уміннями у процесі осмислення проблем викладання хореографії, цілісного бачення педагогічного процесу. Як результат оволодіння теорією і технологією мистецької освіти методична підготовка включає в себе індивідуальний соціально-особистісний досвід учителя як сукупність методичних знань і умінь, що дозволяють йому виявити особистісну науково-обґрунтовану позицію у вирішенні мистецько-освітніх проблем.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, педагогічна спрямованість, соціальна активність, методична підготовка, особистість педагога.

Постановка проблеми. Завдання, поставлені перед сучасними закладами вищої освіти, вимагають суттєвих змін у професійній підготовці майбутніх викладачів хореографії, а саме – переорієнтації мистецько-педагогічної освіти на пріоритетний розвиток особистості студентів. Важливе місце у цьому процесі посідає формування ціннісних орієнтацій, які свідчать про зрілість особистості, про наявність у неї психологічної готовності до педагогічної діяльності та виступають як узагальнений показник рівня духовного розвитку.

Особистість майбутнього педагога-хореографа є не простою сукупністю якостей і характеристик, а цілим динамічним утворенням, основою якого є його світогляд, переконання, потреби, мотиваційна сфера, моральна свідомість, які складають її соціальну та професійну позицію, що виступає показником професіоналізму учителя. Серед значущих якостей особистості сучасного викладача хореографії особливо виділяються соціальна активність, педагогічні переконання, педагогічна спрямованість та ціннісні орієнтації.

У зв'язку із пошуками нових освітніх технологій значно підвищилися вимоги до методичної підготовки майбутніх викладачів хореографії, покликаної забезпечити усвідомлення ролі танцювального мистецтва в системі художнього і духовного розвитку особистості, засвоєння теоретичних засад хореографічної освіти, оволодіння методами й організаційними формами роботи з хореографічними колективами [3, с. 6].

Набуті за час навчання у закладах вищої освіти знання, тісно переплітаються з волею і становлять зміст мотивів діяльності, справляють істотний вплив на напрям мислення і дій, внутрішньо зумовлюють лінію поведінки, формують установки май-

бутнього викладача хореографії. Будь-які знання, перш ніж втілитися в педагогічну практику, "пропускаються" крізь емоційно-ціннісні "фільтри" особистості вчителя [3, с. 24].

Широкий діапазон усвідомлених життєвих цінностей дозволяє молодому педагогу-хореографу додержуватися правильних орієнтирів у своїй діяльності, вірити у перетворюючу функцію навчання і виховання, бачити діалектику педагогічного процесу, орієнтуватися в педагогічних ситуаціях і правильно їх інтерпретувати. Ставлення вчителя до певної ідеї чи концепції зумовлюється його ціннісними орієнтаціями, а також установками, знаннями, з якими він порівнює різні погляди і підходи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування ціннісних орієнтацій була предметом дослідження у соціологічному (Л. Богомолів, Г. Дюркгейм, Н. Наумова), психологічному (К. Альбуханова-Славська, І. Бех, Л. Божович, М. Боришевський, М. Заброцький, І. Кон, Д. Леонтьєв, Л. Смірнов, І. Тюріна, В. Ядов) та педагогічному аспектах (І. Бех, І. Білецька, О. Вишневецький, М. Казакіна, М. Сметанський, О. Рудницька та інші).

Однак питання формування ціннісних орієнтацій особистості майбутніх педагогів у процесі методичної підготовки досліджувалися мало, здебільшого опосередковано (О. Ростовський, В. Дряпіка, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.).

З огляду на те, що означена проблема не привернула належної уваги науковців, **метою даної статті** є аналіз сутності ціннісних орієнтацій майбутніх викладачів хореографії та розгляд їх формування у процесі методичної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Однією із проблем формування ціннісних орієнтацій майбутнього педагога є спрямованість на нову філософію педагогічної освіти, відповідно до якої ідея гуманізації навчального процесу у закладах вищої освіти має стати провідною.

Відповідно до цього завдання педагогічної освіти має полягати не стільки в засвоєнні знань, набутті умінь і навичок, скільки у вихованні особистості студента, адже успіх освітньої діяльності викладача хореографії безпосередньо залежить від того, наскільки органічно розвивалась його особистість під час навчання у виші.

Особистість вчителя варто розглядати в її внутрішній цілісності, де професійне та особисте "Я" тісно пов'язані системою цінностей. Зі становленням особистості посилюється зв'язок різних властивостей і характеристик, з'являються нові потенції розвитку, розширюються і поглиблюються зв'язки особистості з навколишнім світом, суспільством, іншими людьми [1, с. 159].

Важливим критерієм прогресивного розвитку особистості є зростаюча багаторівневість і системність ціннісно-сміслових ставлень людини до світу, які проявляються в її творчій праці, у спілкуванні, в активному спогляданні, естетичному переживанні [1, с. 160]. Однією з якостей особистості викладача хореографії є педагогічна спрямованість, що визначається цілями, в ім'я яких він діє, його потребами, інтересами, мотивацією, схильністю, переконаннями, ціннісними орієнтаціями.

Ціннісні орієнтації – це вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних, соціальних і духовних благ та ідеалів, що розглядаються як об'єкти мети й засоби для задоволення потреб особистості чи соціальної групи [6, с. 35]. Сформована в процесі соціалізації особи ціннісна орієнтація опосередковує вплив зовнішнього середовища, в ній акумулюється життєвий досвід людей. Наявність усталених орієнтацій характеризує зрілість людини як особистості.

Поняття "ціннісна орієнтація особистості" безпосередньо пов'язане з філософською категорією "**цінність**", що означає позитивне чи негативне значення явищ дійсності. Тому, що саме вважати за добре і зле, моральне й аморальне, прекрасне і потворне, залежить від того, які цінності становлять основу світогляду особистості, яким орієнтирам вона надає перевагу в ієрархії цінностей [4, с. 19].

Для того, щоб те чи інше явище дійсності стало цінністю, воно повинне мати певні властивості, корисні для людини. У такому розумінні цінність об'єктивна. Цінність об'єктивна й тоді, коли сам відбір та використання потрібних властивостей визначається інтересами і потребами людей. Отже, цінність – це значення предмета для людини. Поза людиною цінність позбавлена сенсу. У цьому сенсі поняття цінності – суб'єктивне [4, с. 19].

Істотним у цінностях є ступінь вираження духовного багатства особистості. Цінності – це особливі продукти духовної діяльності людини, в ході якої в певний спосіб перетворюються і демонструються соціальні властивості речей. З одного боку, цінності є результатом засвоєння людиною предмета або явища, а з іншого – інструментом цього засвоєння, що постає як основа і критерій виявлення властивостей предмета під час оцінювання.

У психологічних дослідженнях зазначається, що наявність цінностей є виявом небайдужого ставлення людини до довкілля, яке виникає із значущості різних сторін і аспектів навколишнього світу для її життя. Вони є результатом оволодіння середовищем з погляду його значення для задоволення потреб особистості і свідчать про рівень її соціальної зрілості [7, с. 74]. Існування цінностей пов'язане з особливою здатністю людської свідомості відображати та фіксувати значення духовних або матеріальних, реальних або уявних об'єктів для задоволення потреб та реалізації інтересів.

Кожна людина має свій набір життєвих цінностей, одні з яких для неї є вирішальними, а інші – похідними. Ієрархія цінностей будується за ступенями їх значущості для існування людини. Вона підпорядкована принципу субординації, де кожна цінність належить до певної вищої цінності й відіграє роль засобу або умови.

Зрозуміло, що ціннісна ієрархія людини не є незмінною, а перебудовується впродовж усього життя. В деяких ситуаціях на перший план можуть виходити цінності, які зовсім не є основними регуляторами життя людини. Але загалом можна стверджувати про наявність у кожної людини більш-менш складеної, хоча й не завжди усвідомленої системи пріоритетів, які визначаються залежно від епохи, суспільства, типу особистості.

Поняття "ціннісна орієнтація" широко використовується в науках про людину. Воно виникло на перетині психології, соціальної психології, філософії й активно вводилося до категоріального апарату різних наук паралельно з розробкою поняття "цінність". Саме завдяки цим наукам ціннісна орієнтація отримала статус самостійної філософської категорії.

В узагальненому вигляді ціннісна орієнтація – це загальна соціальна спрямованість людини на певні суспільні цінності, що реалізується в актах її поведінки. Це своєрідна установка особистості на ті чи інші цінності матеріальної й духовної культури суспільства. Особистісні цінності народжуються шляхом переломлення крізь призму індивідуального життя соціальних цінностей і виходять на рівень переконань [7, с. 36].

Ті соціальні цінності, які виступають для людини в якості стратегічних цілей її діяльності, і є ціннісними орієнтаціями особистості. Вони посідають найвищий щабель у мотиваційно-регулятивній системі, оскільки виконують функцію довгострокового визначення поведінки, діяльності й життя людини взагалі, роблячи його (життя) осмисленим і послідовним, визначаючи зміст і спрямованість потреб, мотивів, інтересів.

Ціннісні орієнтації людини розглядаються психологами в тісному взаємозв'язку з іншими її якостями і рисами. Розглядаючи особистісні цінності як показник рівня розвитку особистості, її самосвідомості, психологи допускають, що через ціннісні орієнтації відбувається опосередкований перехід на вищий рівень особистісних структурних новоутворень, що виступають регуляторами діяльності і поведінки. Особистісні цінності народжуються шляхом переломлення крізь призму індивідуального життя соціальних цінностей і виходять на рівень переконань.

Формування ціннісних орієнтацій – процес досить складний, багатогранний і передбачає наявність особливих психологічних механізмів. При цьому на перший план виходить оцінна діяльність, спрямована не лише на засвоєння та усвідомлення об'єктивно-змістовної сторони об'єкта чи предмета, а й на оцінювання їх властивостей, задоволення потреб та інтересів особистості в реалізації цілей її діяльності.

З психологічного погляду ціннісна орієнтація є компонентом структури особистості, який відображає накопичений нею в індивідуальному розвитку життєвий досвід. Ціннісна орієнтація виявляється в діяльності людини як певна ієрархія переваг, що їх людина надає матеріальним, соціальним і духовним цінностям. Ціннісна

орієнтація характеризує структуру особи з боку її соціального змісту (переконання, моральні принципи, інтереси, мотиви тощо). Психологічним механізмом функціонування ціннісної орієнтації є установки. Сформована на рівні переконань, ціннісна орієнтація адекватно виявляється в поведінці особи.

Ціннісні орієнтації особистості майбутнього учителя хореографії – це такі соціальні цінності, які виступають для педагога-хореографа як стратегічні цілі його діяльності, посідають особливе місце в мотиваційно-регулятивній системі поведінки та професійної діяльності й впливають на зміст і спрямованість його потреб, мотивів, інтересів. Джерелом формування ціннісних орієнтацій виступає смислотворча активність особистості, що визначає рівень її домагань та орієнтацію в процесі діяльності на досягнення конкретних цілей [2, с. 26].

У широкому діапазоні усвідомлених і визнаних цінностей важливе місце посідають педагогічні переконання викладача хореографії. Психологи розглядають переконання як усвідомлену потребу особистості, яка спонукає діяти у відповідності зі своїми ціннісними орієнтаціями. Зміст потреб, що виступають у формі переконань, відбиває певне розуміння природи і суспільства. Утворюючи упорядковану систему поглядів, сукупність переконань виступає як світогляд людини [3, с. 31].

Можна виокремити два типи професійних переконань майбутніх учителів хореографії: емпіричний і теоретичний. Емпіричні переконання є продуктом утворення зовнішнього стереотипу професійної поведінки ("робити як усі"), в якому емоційний компонент домінує над інтелектуальним. Теоретичні переконання утворюються внаслідок інтелектуальної діяльності, що сприяє формуванню **ціннісної орієнтації** у професійній сфері. У цьому випадку переконання є продуктом свідомо прийнятих педагогічних норм і цінностей, які стали регуляторами свідомості й професійної поведінки вчителя.

Джерелом формування ціннісних орієнтацій є відображення не тільки особистісного досвіду професійної діяльності, а й досвіду суспільного, представленого у змісті свідомо засвоєних педагогічних знань. Формування ціннісних орієнтацій, як і переконань особистості, завжди пов'язане з переживаннями. Якщо знання, фіксуючи сутність явища, можуть і не викликати у людини особливих емоцій, то ціннісні орієнтації міцно пов'язані з переживаннями, обумовленими процесами реального життя.

Ціннісні орієнтації майбутніх викладачів хореографії формуються в процесі вивчення циклів гуманітарних, психолого-педагогічних і фахових дисциплін, залучення до різноманітних видів навчально-пізнавальної та навчально-практичної діяльності. Чільне місце у цьому процесі відводиться **методиці викладання хореографічних дисциплін**, яка інтегрує психолого-педагогічні та фахові знання й уміння, необхідні для професійної діяльності, переводить їх у практичну площину.

Методична підготовка буде успішною лише тоді, коли методичні знання набудуть для студентів особистісного змісту. Для цього необхідно приділяти увагу розвитку в майбутніх учителів-хореографів мотиваційно-оцінного ставлення до даного аспекту їхньої професійної підготовки і насамперед сформувати переконаність у необхідності оволодіння методичними знаннями, розвинути інтерес до дослідницької роботи. Це стане можливим лише тоді, коли студенти усвідомлять практичне значення методичних знань, цілеспрямовано використовуватимуть їх при вирішенні навчально-педагогічних завдань.

Формування ціннісних орієнтацій вимагає створення таких умов, які б забезпечували глибокий науковий рівень, логічну аргументацію педагогічної ідеї. Необхідно цілеспрямовано розвивати у майбутніх учителів хореографії позитивне ставлення до педагогічних ідей, готовність застосовувати їх у своїй роботі.

Один із можливих прийомів – використання педагогічних фактів, які б підтверджували методичні положення. Приклади із життя та діяльності різних хореографічних колективів не тільки оживлюють процес навчання, а й допомагають глибше засвоїти методичні знання. Органічно вплітаючись у лекцію, педагогічні факти такого роду опосередковано, непомітно для студентів сприяють їх причетності до практики у хореографічних колективах та мистецьких закладах, розвивають стійкі стимули до професії вчителя.

Педагогічна професія вимагає від викладача хореографії сформованої потреби в художньо-освітній діяльності, усвідомлення її значення для духовного розвитку суспільства; високого рівня світоглядної, гуманітарної та естетичної культури; розвинутих професійно-педагогічних здібностей, глибоких фахових знань і умінь, досвіду художньо-педагогічної діяльності.

Відтак професійну основу педагогічної діяльності викладача хореографії складають:

- науковий світогляд, національна самосвідомість як відображення цілей, потреб, інтересів, морально-естетичних ціннісних орієнтацій особистості;
- усвідомлення соціальної ролі педагогічної діяльності, виявлення громадської та соціальної активності;
- стійкі пізнавальні інтереси, прагнення до постійного самовдосконалення і духовного збагачення;
- педагогічна спостережливість, увага, свобода мислення з поєднанні з повагою до суджень інших людей;
- толерантність, доброзичливість, тактовність, скромність, вимогливість до себе та до інших, наявність почуття власної гідності.

Оскільки йдеться про ціннісні орієнтації майбутніх педагогів-хореографів, їх формування тісно пов'язане з естетичними цінностями, з художньо-естетичною культурою. Художньо-естетичні цінності включають у себе усвідомлення прекрасного в мистецтві, особисте сприйняття естетичних цінностей, емоційний відгук на художні твори, потребу діяти за законами краси.

Формування ціннісних орієнтацій студентів-хореографів відбувається не тільки у процесі методичної підготовки, а й під час вивчення історії хореографічного мистецтва, лексики класичного, українського народного та народно-сценічного, сучасного танців; оволодінні виконавськими уміннями, мистецтвом балетмейстера.

Щоб виконувати професійні функції, викладач хореографії повинен знати:

- загальнотеоретичні дисципліни в обсязі, необхідному для успішного розв'язання психолого-педагогічних та управлінських завдань, засвоєння методологічних та прикладних питань свого фаху;
- основні напрямки і перспективи розвитку освіти і педагогічної науки в Україні та світі;
- форми і типи культур, основні культурно-історичні центри та регіони світу, історію культури України, її місце в системі світової культури та цивілізації;
- історію хореографічного мистецтва, стильові особливості та специфіку виконання танців різних народів;
- теоретичні основи класичного, народно-сценічного, українського народного, сучасного танців, мистецтва хореографа;
- методику викладання хореографічних дисциплін, організації та роботи з хореографічним колективом.

На означених знаннях формуються ціннісні орієнтації майбутніх педагогів-хореографів, що справляють істотний вплив на напрям мислення і дій особистості, зумовлюючи лінію поведінки, загальний стиль педагогічної діяльності, формуючи відповідні установки.

Інтегруючими якість особистості майбутнього вчителя хореографії є **художня розвиненість** (любов до хореографічного мистецтва, емоційно-ціннісне ставлення до нього), **художня освіченість** (володіння сукупністю знань, умінь і способів хореографічної діяльності, достатньою для ефективного здійснення професійних функцій), **професійна спрямованість** (ставлення до педагогічної професії, зацікавленість і відповідальність за власну професійну підготовку, цілі, установки, потреби й інтереси, **ціннісні орієнтації**).

Формуванню ставлення студентів-хореографів до знань як до істини сприятиме створення творчої атмосфери в навчальному процесі, що має базуватися на принципах педагогічної взаємодії, співтворчості, індивідуалізації та диференціації навчально-пізнавальних завдань, корекції змісту і технології педагогічної підготовки з урахуванням професійних установок, **ціннісних орієнтацій** та мотивів, індивідуаль-

но-особистісних особливостей та можливостей майбутніх педагогів-хореографів; максимальне наближення змісту навчальних занять з фахових дисциплін, особливо з методики викладання хореографічних дисциплін, до практики у мистецьких закладах та хореографічних колективах.

Висновки. Доводиться констатувати, що прагнення сучасних шкільних та позашкільних закладів до побудови істинно гуманістичної освіти поки що мало відбилосся в перегляді мети, принципів і змісту педагогічної освіти. Однак зміна освітньої парадигми, безумовно, має вплинути і на спрямованість професійної підготовки майбутніх вчителів хореографії.

Тому необхідний суттєвий перегляд системи цінностей і пріоритетів їх професійної підготовки на основі висунення на чільне місце гуманістичних ідей та орієнтирів, пронизаних повагою до особистості студента, турботою про розвиток його сутнісних сил.

У цьому плані методологічного значення набуває думка про те, що гуманізація педагогічної освіти має стати провідним критерієм успішності навчального процесу у виші, а формування творчої особистості майбутнього вчителя-хореографа – основою педагогічної освіти [5, с. 6].

Майбутній вчитель має досягти достатнього рівня хореографічної та педагогічної культури, щоб бути здатним на гуманістичних засадах здійснювати хореографічну освіту дітей. Як підкреслював О. Я. Ростовський, гуманізувати художню освіту дітей зможе лише той вчитель, особистість якого розвивалася у виші теж на гуманістичній основі. Методологічно важливим є висновок ученого про те, що не можна гуманізувати педагогічну освіту, не розвиваючи у студентів художньо-образне бачення світу, досвід емоційно-ціннісного ставлення до творів хореографічного мистецтва [5, с. 7].

Ціннісно-орієнтаційний підхід до осмислення феномена хореографічного мистецтва у поєднанні з особистісно зорієнтованим підходом до студентів сприятиме формуванню професійних переконань як системотворчої якості особистості вчителя.

Література

1. Бех І. Д. Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*. № 3–4. С. 157–163.
2. Василенко В. А. Переконання як форма вияву світогляду. *Філософська думка*. 1971. №1. С. 11–16.
3. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта: Навчальний посібник. Київ – Ужгород: Ліра, 2000. 228 с.
4. Психология: словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. Москва: Политиздат, 1990. 494 с.
5. Ростовський О. Я. Проблема методологічної переорієнтації професійної підготовки майбутніх учителів музики у контексті реформування сучасної загальноосвітньої школи. *Наукові записки НДПУ: Психолого-педагогічні науки*. 2003. № 2. С. 5–8.

References

1. Bekh I. D. Stanovlennya profesi`onala v suchasnikh soczi`al`nikh umovakh. *Pedagogi`ka tolerantnosti`*. # 3–4. S. 157–163.
2. Vasilenko V. A. Perekonannya yak forma viyavu svi`toglyadu. *Fi`losofs`ka dumka*. 1971. #1. S. 11–16.
3. Dryapi`ka V. I. Teori`ya i` praktika formuvannya czi`nni`snikh ori`yentaczi`j pedagoga-muzikanta: Navchal`nij posi`bnik. Kiyiv – Uzhgorod: Li`ra, 2000. 228 s.
4. Psykholohiya: slovar / pod obshch. red. A. V. Petrovskoho, M. H. Yaroshevskoho. Moskva: Polytyzdat, 1990. 494 s.
5. Rostovs`kij O. Ya. Problema metodologi`chnoyi pereori`yentaczi`yi profesi`jnoyi pi`dgotovki majbutni`kh uchiteli`v muziki u konteksti` reformuvannya suchasnoyi zagal`no-osvi`tn`oyi shkoli. *Naukovi` zapiski NDPU: Psikhologo-pedagogi`chni` nauki*. 2003. #2. S. 5–8.

Rostovska Yuliia

PhD in pedagogical sciences,
Department of music pedagogy and choreography
Nizhyn Mykola Gogol State University

**FORMATION OF VALUE ORIENTATIONS OF FUTURE
TEACHERS-CHOREOGRAPHERS IN THE PROCESS
OF METHODOLOGICAL TRAINING**

The modern philosophy of art and pedagogical education considers the idea of humanization of the educational process in higher education institutions as leading and emphasizes the need to form future teachers' values, which are evidence of personal maturity, psychological readiness for teaching. The high level of formation of professional qualities of the teacher's personality, full disclosure of his individual, potential and personal capabilities provide active pedagogical activity. As a component of personality's structure, value orientations are manifested in human activity as certain hierarchies of benefits that a person provides to material, social and spiritual values. Social values act for the teacher of choreography as strategic goals of his pedagogical activity, influence the content and direction of his needs, motives and interests. The aim of methodical training of future teachers-choreographers is to form the foundations of their professional culture, the ability to operate with knowledge and skills in the process of understanding the problems of teaching choreography, a holistic vision of the pedagogical process. As a result of mastering the theory and technology of art education, methodological training includes individual socio-personal experience of the teacher as a set of methodological knowledge and skills that allow him to identify a personal scientifically sound position in solving art and educational problems. Based on the synthesis of opportunities, pedagogical abilities, social activity, inclusion of the individual in pedagogical activity, the subject of activity with his position, professional plans, beliefs, behaviour, attitude to the results of his own activity and value orientations is formed.

Key words: value orientations, pedagogical orientation, social activity, methodical training, personality of the teacher.